

fahs

FAHS * NUMMER 1 * MAJ 1989

Den kommunale støtte?

Mange gode kræfter har siden 1906, hvor Frederiksborg Amts Historiske Samfund blev stiftet, arbejdet på at udbrede kendskabet til vor egne kulturhistorie. Årbogen har været et af redskaberne i dette øjemed. Årbogsrækken, der efterhånden er godt på vej til at fylde en lille meter på reolen, rummer en uvurderlig skat af gode, interessante og vægtige historiske artikler, som ikke alene er yderst vidtspændende emnemæssigt, men i nok så høj grad også geografisk. Men nok så væsentligt så er årbøgerne et uundværligt opslagsværk for enhver der arbejder med den lokale og regionale historie.

For de skiftende årbogsredaktører har det stedse været et magtpåliggende mål at skabe en alsidig, interessant og læseværdig bog vel vidende, at det langtfra er muligt at omfatte alle interesser - herunder de mere specifikke lokale - som læserne måtte ønske. Her er det store og værdifulde arbejde, som de lokalhistoriske arkiver og foreninger udfører et helt nødvendigt og glimrende supplement, og absolut helt afgørende for de fælles bestræbelser på at bibringe den interesserede en større og dybere forståelse af lokalsamfundet og dets forudsætninger, og dermed en fundamental forudsætning for at kunne være med til at præge udviklingen.

Men alt er som bekendt relativt, så også lidt større historiske sam-

fahs

FAHS er et medlemsblad for FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND og udkommer 4 gange årligt. Artikler til bladet sendes til FAHS, sekretariatet, Stjernegade 6, 3000 Helsingør.

FAHS * NUMMER 1 * MAJ 1989 * 3.ÅRG.

REDAKTION:

Kenno Pedersen
(ansvarsh.)

Poul Korse

Lars Bjørn Madsen

Eva Deichmann

Tryk: A-print
Helsingør.

Lay-out:
Helsingør Bymuseum

menhænge, eksempelvis som det tegnes i Frederiksborg Amts Historiske Samfund, er vigtige og helt nødvendige at få med. Skuffende er det derfor gang på gang i de seneste år at modtage afslag på ansøgninger om støtte til dette arbejde fra en række kommuner med den simple begrundelse, at de skam allerede støtter det lokalhistoriske arbejde. Er det virkelig blevet så snævert og småt, at man kun kan se et formål i at støtte det helt lokale, og ikke se sig i stand til eksempelvis at yde 500 kroner i støtte (bogkøb) til noget som "desværre" ikke er beroende i kommunen ?

Kenno Pedersen

Den gamle rytterskole i Tulstrup er her rammen om Henry Rasmussens beretning om sin tid som skoledreng.

Jeg er født i København, og boede der til jeg var fyldt 10 år. Mine forældre er begge født på landet, og i 1928 købte de en lille ejendom i Nordsjælland. Ejendommen som var på 18 td. land lå som den yderste i kommunen, så der var 3-4 km. at gå til den skole, som jeg kom til at gå i de sidste 4 år af min sko-

letid. Det var helt uden begejstring fra min side, jeg begav mig på vej til den første dag i den nye skole. Børn er jo som bekendt ikke særlig rare ved hinanden - og som "københavnerv" var jeg sikker på at blive drillet, bl.a. på grund af mit sprog. Det vidste jeg af erfaring fra mine sommerferier, som jeg tilbragte hos mine bedsteforældre. Til alt held viste det sig, at mine skolekammerater var mindre ondartede med at drille, end jeg havde frygtet, og jeg fandt mig snart til rette med forholdene.

Dengang sad man placeret i klassen efter nummer - dvs efter eksamens-karaktererne - så jeg blev placeret på den bageste plads, hvilket passede mig udmærket, fordi det var sværere for læreren at holde øje med, hvad man foretog sig. Skolen var en gammel "Rytterskole" med kun eet klasseværelse, men da vi kun gik i skole hveranden dag, kunne det lade sig gøre at undervise de to store klasser her. De to første klasser havde en bygning for sig selv - også med een klasse, og her løste man også problemet ved at lade een classes elever møde ad gangen. Det gav lidt problemer i fjerde klasse, fordi elever som klarede eksamen i de andre klasser, uden at "gå en klasse om" kom til at gå 4 år i fjerde klasse. I regning f.eks. sad eleverne med 4 forskellige regnebøger alt efter hvor langt de var nået.

Heldigvis var begge mine forældre gode til regning, så hvor det kneb for læreren at forklare mig, hvordan stykkerne skulle regnes, fik jeg den fornødne hjælp hjemme. Læreren, som i parentes bemærket ikke var særlig fremragende, fik -trods de elendige arbejdsforhold han havde - sendt os ud af skolen med ganske gode kundskaber i dansk og regning, og det var trods alt det vigtigste.

Gymnastik foregik om vinteren inde

ved siden af bordene, så det var begrænset, hvad der kunne laves, men det gjorde ikke så meget; de fleste af os gik alligevel til gymnastik i Idrætsforeningen. Om sommeren havde vi gymnastik ude i gården; der fandtes af redskaber kun en bom, en buk og 2 springstøtter. Det kunne ske, at vi kunne lokke læreren til at flytte gymnastiktimen ud på idrætsforeningens fodboldbane, så vi kunne spille fodbold. Pigerne kunne så enten lege eller være heppekor. Det var dog kun sjældent vi kom på boldbanen. Det gerne med, at vi ramte læreren, flere gange end målet, eller vi fik løbet ham omkuld, så han var ikke særlig ivrig med fodboldspil. En anden ting, han ikke var særlig glad for, var, når vi om vinteren fyrede i kakkelovnen. Han tændte selv op i den om morgenen og kom lidt koks på, men når de første elever kom - og det var gerne dem, der boede længst væk - så kiggede de til kakkelovnen, og så fyldte de den med koks og lukkede op for trækket, så når timen begyndte og læreren kom ind, var kakkelovnen på vej til at blive rød over det hele. Læreren skældte ud og forklarede, at det kun var ham, der måtte fyre, men det var glemt næste morgen. Af og til hændte det, at man, efter lærerens mening trængte til at være alene, og så blev man vist ud i den

Typisk lille landsbyskole med plads til 30 skolebørn og bolig for læreren. Typetegning af arkitekt Martin Nyrop 1913.

lille entre, hvor vi måtte hænge vort overtøj og stille vore træsko. Dengang gik man ikke ind i stuen med træsko på. Jeg var ikke særlig ked af at sætte mig uden for, der boede nemlig en sådan flink smed overfor skolen. Smedien var en af de rigtig gammeldags med blæsebælg, og man kunne altid få lov at trække bælgten for ham. For mig var det et rent eventyr at få lov at hjælpe smeden. Han lavede alting selv - hesteko, søm, plovskær, harvetænder og af og til et gelænder til et gravsted. Der var altid nok at kigge på hos smeden, så når læreren mente, at man havde angret længe nok, og kom ud for at hente mig ind fra kilden, så var fuglen fløjet. Så måtte der stærkere midler til, og så blæste han i sin spejderfløjte. Hvis man så lod som ingenting, sagde smeden gerne: "Nu må du

hellere se at komme i skole igen, nu blæser han i fløjten", og så tøflede man hjem til skolen igen og tog den balle, der uvægerlig fulgte - man ville jo ikke skaffe smeden ubehageligheder på halsen.

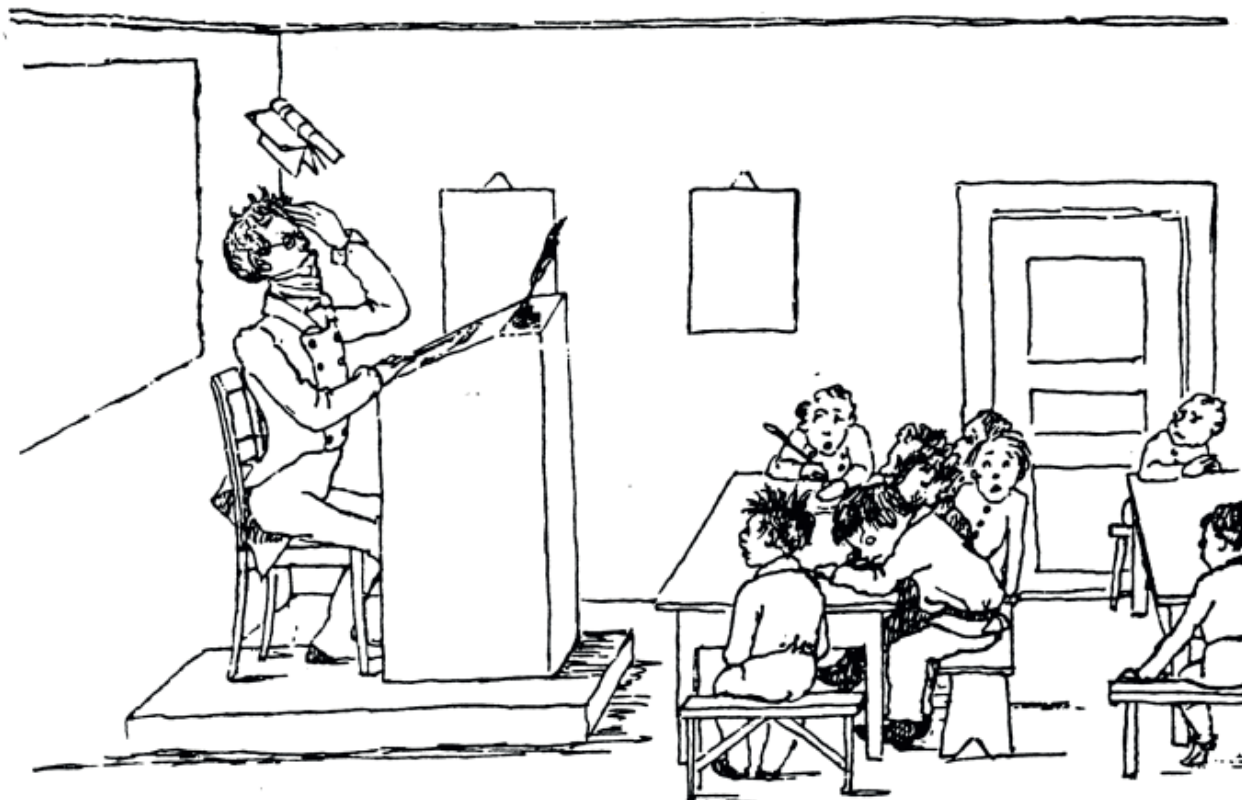
Om vinteren, når der var sne - og det var der altid i gamle dage, i hvertfald kan jeg huske, at i 1928-29 var der meget - var det en yndet sport at "stå på meder" på kanerne i frikvartererne. Det kunne også give visse ubehageligheder. Jeg husker en gang - det var i "det store frikvarter" som var på 1/2 time, da var vi en 5-6 stykker der havde "stået på meder" til nabobyen i troen på, at der nok kom en kane, der skulle den anden vej. Der kom imidlertid ingen kane, der skulle den anden vej, så vi måtte gå hjem, og kom ca. 1/2 time efter at undervisningen var begyndt - og så lå der selvfølgelig et hus.

Eksamen, det var skoleårets højdepunkt og foregik altid på den måde,

at hele skolekommissionen med præsten i spidsen (han var født formand for skolekommissionen) mødte op fra morgenstunden og gennemgik vore skriftlige opgaver med os, hvorefter præsten hørte os i de mundtlige fag, medens læreren stod ved siden af katederet og svedte, medens han forsøgte at hjælpe os på gled, hvis den berømte klap var gået ned. Som regel forløb eksamen uden den store dramatik. Skolekommissionen udtrykte gerne deres tilfredshed med vore kundskaber - læreren havde velsagtens også givet en god frokost - så i reglen var alle tilfredse, når dagen sluttede med en sang. Efter dagens møje samledes vi elever gerne hos byens "slikmutter" og soldede de få ører

op, som vi havde gået og sparet op hele året - nogle kunne have helt op til 2 kroner, men så kunne de også tillade sig at starte et rask slagsmål med 5-øres flødeboller, til "slikmutter" jog hele banden ud.

Et år, inden man gik ud af skolen, skulle man "gå til præsten", det vil sige til konfirmationsforberedelse. Vi gik til præsten een gang om ugen, 4 timer ad gangen inclusive et frikvarter. Om vinteren kunne det hænde, at præsten syntes, det kunne være sjovt med en sneboldkamp - konfirmationsforberedelsen foregik i et værelse i præstegården - så tog han os med ud på gårdspladsen, som var meget stor, inddelte os i to hold. Han

deltod selv på det ene. Og så gik den vilde jagt et kvarterstid, til han gav tegn til, at nu var det tid at arbejde igen. Sådant en dag blev der snakket om meget længe - det var sandelig ikke hver dag, man kunne slippe helskindet fra at give en voksen en snebold i nakken - og så ovenikøbet præsten. Under konfirmationsforberedelsen forlangte præsten, at vi kom til gudstjeneste mindst hveranden søndag, og han holdt skam øje med, om vi var der. Han krydsede os af i en lille lommebog, han havde i lommen i præstekjolen. Det var jeg forresten meget godt tilfreds med. Jeg var på det tidspunkt ude at tjene hos en parcellist i nabobyen og havde kun fri hveranden søndag, men passede omhyggeligt på, at det var den søndag, jeg ikke havde fri, at jeg skulle i kirke, så havde man reddet de timer. Der var som regel kun en 4-5 stykker i kirke foruden os som skulle konfirmeres, men

vi fik skam fuld valuta for pengene. Gudstjenesten varede i reglen fulde 2 timer.

For at vende tilbage til skolen, så var det jo tit vi ikke var fuldtallige. Var der travlt i landbruget, så måtte de store blive hjemme og hjælpe til, og så måtte skolen vente. Det resulterede i, at forældrene blev idømt en mulkt. Den kunne gå helt op til 1 kr. pr.dag, men det var der ingen, der tog så højtideligt. Sognefogden nægtede at lave udpantning for en mulkt, og så hørte man ikke mere til den sag. En skønne dag var skoletiden forbi, og man skulle ikke møde kammeraterne så ofte mere. For de fleste af os var det en lettelse, at det var forbi - det er begrænset, hvor mange gange man har lyst til at gennemgå det samme pensum, og vi glædede os til at blive "voksne".

(Ovenstående er en beretning skrevet til Frederiksborg Amts Historiske Samfunds kampagne i 1976).

<p>navn _____ <i>tydelig skrift</i></p> <p>stilling _____</p> <p>adresse _____ <i>(husk postnummer)</i></p> <p>_____</p> <p>indmelder sig hermed i Frederiksborg Amts historiske Samfund</p>	<p>FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND Sekretariatet Stjernegade 6 3000 HELSINGØR</p>
--	--

EN PRÆST DER BOGSTAVELIGT BAR SIN BYRDE MED ET SMIL

af MOGENS WELLENDORF

Præsten Lorents Lorentsen, der virkede i Ikast, blev rost som en af de mest habile lærere der på egnen. Han havde på halsen en gevækst, som mentes at være kommet af hans kraveknop. Den begyndte at vokse fra november 1759 og var i 1761, 10 år før hans død, af en barnehånds størrelse. Til sidst blev den så stor som et par sammenrullede puder. Han kunne nogenlunde bære den, men havde en stol med en kort bagsmække hvorpå den kunne hvile, og den stol førte han med sig rundt. Han var altid kun iført slåbrok eller præstekjole, men han var altid

munter og fornøjet. Efter hans ønske blev gevæksten afskåret efter hans død, og som der står i Wibergs Præstehistorier: vog da 3 Lpd, 10 Pd. Dette er omsat til vort vægtsystem 29 kg. Ifølge Wiberg, er han født i Hillerød 30 december 1715, og man finder da også hans dåb i Slotskirkens kirkebog 1716: Døbt 1716 Dominic. 1ma a Circumcisionis, Lorentz Jørgensen Snedkers barn kaldt Lorentz. Faddere, Peder Jensen, Bager, Niels Jensen Skomager, Christen Sejer, Anne Skouvs bar det, Kirsten Mortensdatter og Johanne Marie Ibbisdatter stod hos.

FORSIDEBILLEDET:

Ved Strandvejen, sydøst for Kokkedal og lige nord for Rungsted, ligger Sophienberg, som forsidebilledet viser i 1884. Dengang var bygningen rekreativshjem for kvinder. Kun få tænker vel på at denne bygning, der for tiden er under en noget hårdhændet og gennemgribende restaurering og ombygning, er resterne af dronning Sophie Magdalenes imponerende lyststed. Opført 1743-44 af N. Eigtved, blev Sophienberg allerede få år efter udvidet og forhøjet med

en etage, så det fik sin endelige udformning som en smuk langstrakt bygning med en tredelt facade, hvor en stor kuppel kronede midtpartiet, og høje mansardtage de to pavillonlignende endepartier. Huset var indvendig pragtfuldt udsmykket med alt, hvad hjertet kunne begære, og med den fornemme have, ligeledes skabt af Eigtved, var Sophienberg et værdigt lyststed for Sophie Magdalene og senere Caroline Mathilde, der her nød sin sidste danske sommer sammen med Struensee, inden hun måtte sendes til Tyskland efter Struensees henrettelse 1772.

BØGER

Torben Topsøe-Jensen: Rungsted - et tidligere fiskerleje. Rungsted Boghandel, 1987. 110 sider ill.

I 1976 udgav Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn et skrift om "Rungsted fiskerleje i de sidste årtier før det fik havn". I dette skrift, der består af en række erindringer om Rungsted fortalt af lokale beboere, har lokalhistorikeren, fhv. auditor Torben Topsøe-Jensen skrevet et indledende afsnit "Træk af Rungsteds fiskerlejes historie", der kan ses som et forarbejde til, den bog, som udkom i 1987 i anledning af Rungsted Boghandels 50 års jubilæum og som bærer titlen "Rungsted - et tidligere fiskerleje".

I meget korte træk opridses forhistorien til stedet Rungsted og navnets oprindelse, som har været genstand for flere fortolkninger, bl.a. den, at første led har været beslægtet med ordet orne eller svin og altså har det fornemme dagens kystbanested været en gemmen indhegning for svin!

Men ellers koncentrerer Topsøe-Jensen sig om den senere tids udvikling, Ewalds tid, 1800-årene, jernbanens udvikling og betydning for udviklingen af trafikken også på vejene (og her er Topsøe-Jensen jo på hjemmebane) og i glimt beretter Topsøe-Jensen videre om besættelsestiden og tiden derefter. Også Rungsted Badehotel fortælles. Det er en overordentlig levende fortalt beretning, som også bør interessere udover de lokale beboeres kreds. Rungsted er et længere ophold værd - ikke mindst takket være Topsøe-Jensens bog.

Erik Buch Vestergaard

Byggegrunde
De bedste
i selvs...
Købt og bygget ved Høstet smuk beliggenhed

Rungsted og nærområdet fra
Kgl. Hof-Viandter
Waagepetersens Efterf.,
København.

Grundstykke

P. JØRGENSEN
RUNGSTED
Anbefaler til det brede Publikum sin velsorterede Lager af Kalkmørtel, Glas- og Porcelæn, Ed. Køkken, Tørv og Brænde.
Colonial-, Vin- og Conserveforretning.
Lager af Kalkmørtel, Glas- og Porcelæn, Ed. Køkken, Tørv og Brænde.
Hjælper af Overretningssag- og 3/2.

Villagrunde ved Rungsted,
meget smukt beliggende,
10-15 Minutters Gang fra Rungsted Station, tæt ved Rungsted Kostakole. Udsigt over Sundet til Hveen og Sverrig. Adgang til Gas, Vand og elektrisk Lys. Nærmere ved Henvendelse til: H. J. Baralund, Solbakken.

H. L. Bendtsen.
Købmandsforretning.
Vallerød pr. Hørsholm.
Telefon Rungsted 27.
Colonial-, Delicatess-, Vin-, Tobak-, Cigar-, Material-, Drogeri-, Confecture-, Hørkram-, Lervare-, Glas-, Porcellæn-, Køkkenudstyre-, Fodtøjs-, Trævare-, og Brændselsforretning.

ANMELDELSE

Chr. Gorm Tortzen (red.): Liber Compositionum - Christian IV's latinske brevstile, 1591 - 1593. 262 sider (latin, dansk). Illus. Klassikerforeningens kildehæfter 165,90 kr.

I 400året for sin tronbestigelse blev Christian IV i 1988 taget godt og kærligt under behandling. I et væld af udstillinger samt større eller mindre publikationer blev den gamle drot og hans mange herskerår grundigt belyst fra alle tænkelige synsvinkler. Det var derfor med nogen skepsis man mod slutningen af året modtog endnu en bog om kongen - var det virkelig muligt at koge mere suppe på den pølsepind.

Man skal dog ikke have læst længe før al skepsis bortvejres.

Her er tale om en sand lille perle, der gengiver 194 af drengekongens latinske stile, som han skrev i 14-16 års alderen - over halvdelen af dem iøvrigt på Hørsholm slot eller Frederiksborg slot. Til glæde for den, der ikke mestrer det latinske, ledsages stilene af en fuldstændig oversættelse til dansk.

Det var en grundig og omfattende - men sikkert ikke altid lige livfuld - undervisning, Christian modtog af sin lærde tugtemester, Hans Mikkelsen, som Frederik II allerede i 1583 havde valgt som lærer og opdrager for den da 6-årige kronprins.

At gøre Christian egnet til at begå sig ved de toneangivende europæiske fyrstehoffer var et væsentligt mål med undervisningen, og for at nå det måtte drengen slide med at aflevere op til både tre og fire latinske stile - om ugen; latin var jo datidens vigtigste fremmedsprog. Indholdet var ej heller ligegyldigt, men havde til formål at virke opdragende og dannende. Hør blot: "Det embede, du har erhvervet, smyk det med al mulig omhu, så at det passer til din persons stand, pas på det og opfør dig således, at du vinder yndest og manges venskab". Om Christian selv evnede at leve op til disse høje idealer skal ikke diskuteres i disse spalter!

Bogen er forsynet med en grundig beskrivelse af de historiske baggrunde samt indeks og noteapparat, hvorfor den er lige velegnet som kildekrift, håndbog og fornøjelig indføring i et spændende stykke Danmarkshistorie. Bogen tjener således udgiverne - der bl.a. tæller Bent Christensen og Gorm Tortzen fra Helsingør Gymnasium - til stor ære; man kan kun håbe, at de må finde tid og kræfter til også at udgive de to øvrige håndskrifter med Christians latinske brevstile.

Poul Korse

Hørsholm 250 År

For 250 år siden udgik følgende meddelelse fra Hans Majestæt Kong Christian den Sjette:

"Vi Christian den Siette af Guds Naade, Gjøre Alle vitterligt, at eftersom hendes Majestæt, Woris Høyest Elskelige Kjære Gemahl Dronningen have allernaadigst funden for got, at tillade alle og enhver baade Haandværksfolk og Andre, som kunde have Lyst til, ved Hendes Mayestæts Slot HIRSCHHOLM at ville boe, og sig nedsette, at det skalvære dem tilladt, der at maae bygge og sig opholde."

Således indledes det bybrev eller diplom, hvorved kongen den 27. november 1739 gjorde Hørsholm eller Hørsholm By til en købstad, eller rettere, han skabte det lovmæssige grundlag for at der kunne opstå en købstad.

Den dejlige by Hørsholm, der i sin tid havde landets skønneste slot Hirschholm, skamløst nedbrudt omkring 1812, kan således i år fejre sit 250 års jubilæum og i den anledning bidrager Hørsholm Egnens Museum, foruden med de vigtige historiske oplysninger, med både udstilling og en særlig årbog i anledning af jubilæet:

Selv viser museet i perioden, dagligt kl.13-16 (mandag lukket) udstillingen "Hørsholm i 250 år".

Udstillingen giver en bred skildring af den udvikling, der i løbet af 250 år har skabt et af de mest velstående områder i det storkøbenhavnske forstadsområde.

I en del af museet er opbygget et Hørsholm-hjem fra omkring år 1900, med stue, børnekammer, køkken og bryggers.

Museets årsskrift, der udkommer midt i maj, har ligeledes titlen "Hørsholm i 250 år".

Bogen er bygget op over en række illustrationer (både fotos og gengivelser af kunstværker), med ledsagende fyldige tekster. Forfatterne er museumsinspektør Lisbet Hein, formanden for museets bestyrelse, museumsinspektør Claus M. Smidt, samt cand. mag. Else Marie Sand Ottzen.

Som forberedelse til byjubilæet har museet foretaget indsamling af forskellig art. Størt vægt er lagt på en eftersøgning gennem museets lokalhistoriske arkiv, hvor arkivar Mette Kirk har gennemført en omfattende registrering, indsamling og overspilning af film med lokalhistoriske motiver.

Filmene, der dækker perioden 1920-89, vil blive vist i ugen 15.-21.maj og ugen 16--22.oktober, daglig kl.14-19, non-stop.

Helsingborg

Lørdag den 27. maj kl. 11.50 præcis samles vi ved Stenbockstatuen på Stortorget i Helsingborg.

Under ledelse af museumschef Torkil Ericson beser vi rådhuset og Skt. Maria kirke. Herfra afgår fælles bus til Frilandsmusset FREDERIKSDAL få kilometer fra centrum. Mange interessante bygninger fra det gamle Helsingborg og Skåne med arbejdende værksteder samt en botanisk have.

Der er mulighed for at købe kaffe med brød i museets café.

Busafgang direkte til færgerne.

TILMELDING senest den 20. maj til H.C.Jarløv, tlf. 02 85 02 01 eller 02 34 69 75 eller Erik Buch Vestergaard, tlf. 02 21 46 04.

GÆSTER er velkomne

P.s.v.

H.C. Jarløv

PS. Da der er mange færgeforbindelser mellem Helsingør og Helsingborg (DSB - SFL - Sundbusserne) sørger deltagerne selv for transporten til og fra Helsingborg.